

XORIJIY INVESTITSİYALARNING MILLIY KOMPANIYALAR RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDAGI AHAMIYATI.

Buxoro xalqaro universiteti dotsenti, i.f.f.d. Boltayev Sh.Sh.

magistrant To'yqulov Abbos Komilovich

ANNOTATSIYA. Mazkur maqolada xorijiy investitsiyalarning milliy kompaniyalar raqobatbardoshligini oshirishdagi iqtisodiy mexanizmlari va ularning amaliy natijalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar, texnologik transfer, innovatsion rivojlanish, eksport salohiyati hamda mehnat unumdorligi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlik kompleks yondashuv asosida o'rganilgan. Xorijiy kapital milliy korxonalar faoliyatiga zamonaviy boshqaruv tizimlari, ilg'or texnologiyalar va xalqaro marketing strategiyalarini olib kirishi orqali ularning ichki va tashqi bozordagi ustunligini mustahkamlaydi. Maqolada O'zbekiston iqtisodiyoti misolida investitsion muhitning shakllanishi, investitsiyalar hajmi dinamikasi hamda ularning yalpi ichki mahsulot va eksport ko'rsatkichlariga ta'siri ko'rib chiqilgan. Shuningdek, xorijiy investitsiyalarning ijobiy jihatlari bilan bir qatorda, tashqi kapitalga qaramlik, foydaning repatriatsiyasi va strategik tarmoqlarda nazorat masalalari ham tanqidiy yondashuv asosida baholangan. Tadqiqot natijasida milliy kompaniyalar raqobatbardoshligini oshirishda muvozanatli investitsiya siyosati yuritish zarurligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: xorijiy investitsiya, to'g'ridan-to'g'ri investitsiya, raqobatbardoshlik, texnologik transfer, innovatsiya, eksport salohiyati, modernizatsiya, iqtisodiy o'sish, milliy kompaniya, investitsion muhit.

ЗНАЧЕНИЕ ИНОСТРАННЫХ ИНВЕСТИЦИЙ В ПОВЫШЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ НАЦИОНАЛЬНЫХ КОМПАНИЙ

АННОТАЦИЯ. В статье исследуется значение иностранных инвестиций в повышении конкурентоспособности национальных компаний. Особое внимание уделено механизмам воздействия прямых иностранных инвестиций на модернизацию производства, технологический трансфер, инновационную активность и экспортный потенциал предприятий. Иностранный капитал рассматривается как источник не только финансовых ресурсов, но и управленческого опыта, современных стандартов качества и интеграции в глобальные производственные цепочки. На примере экономики Узбекистана проанализирована динамика привлечения инвестиций, их влияние на валовой внутренний продукт, структуру основного капитала и внешнеторговый оборот. Вместе с положительными эффектами – ростом производительности труда, диверсификацией экономики и расширением рынка – рассмотрены и потенциальные риски: зависимость от внешнего капитала, утечка прибыли и снижение контроля в стратегических секторах. Сделан вывод о необходимости формирования сбалансированной инвестиционной политики, направленной на укрепление национальных интересов и долгосрочное развитие.

Ключевые слова: иностранные инвестиции, прямые инвестиции, конкурентоспособность, технологический трансфер, инновации, модернизация, экспорт, экономический рост, национальная компания

THE IMPORTANCE OF FOREIGN INVESTMENT IN ENHANCING THE COMPETITIVENESS OF NATIONAL COMPANIES

ANNOTATION. This article examines the role of foreign investment in enhancing the competitiveness of national companies. The study focuses on the

economic mechanisms through which foreign direct investment (FDI) influences production modernization, technological transfer, innovation capacity, and export performance. Foreign capital is analyzed not only as a financial resource but also as a source of advanced managerial practices, international quality standards, and integration into global value chains. Using the example of Uzbekistan's economy, the paper evaluates investment inflow dynamics and their impact on GDP growth, capital formation, and trade performance. Alongside positive effects—such as increased labor productivity, economic diversification, and improved market positioning—potential risks are critically assessed, including excessive dependence on foreign capital, profit repatriation, and reduced strategic control in key industries. The findings highlight the necessity of a balanced investment policy aimed at strengthening national economic interests while maintaining openness to global capital flows.

Keywords: foreign investment, FDI, competitiveness, technology transfer, innovation, modernization, export capacity, economic growth, national company.

KIRISH

Global iqtisodiy integratsiya sharoitida milliy kompaniyalar raqobatbardoshligini ta'minlash strategik ahamiyat kasb etmoqda. Zamonaviy bozor iqtisodiyoti sharoitida ishlab chiqarish samaradorligi, innovatsion rivojlanish va eksport salohiyati kapital oqimlari bilan bevosita bog'liqdir. Xorijiy investitsiyalar iqtisodiyotga qo'shimcha moliyaviy resurslar, ilg'or texnologiyalar va boshqaruv tajribasini olib kirish orqali milliy kompaniyalar faoliyatini yangi bosqichga olib chiqadi. Ayniqsa, to'g'ridan-to'g'ri investitsiyalar ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, mahsulot sifatini oshirish va xalqaro standartlarga moslashish imkonini beradi. Biroq xorijiy kapitalni jalb qilish jarayoni faqat ijobiy natijalar bilan cheklanmaydi. Investitsiya siyosatida muvozanat bo'lmasa, iqtisodiy qaramlik xavfi yuzaga kelishi mumkin. Shu bois mazkur tadqiqot xorijiy investitsiyalarning

milliy kompaniyalar raqobatbardoshligiga ta'sirini kompleks va tanqidiy yondashuv asosida tahlil qilishga qaratilgan.

ASOSIY QISM

Xorijiy investitsiyalar zamonaviy iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Jahon amaliyoti shuni ko'rsatadiki, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar (TXI) ishlab chiqarish samaradorligi va eksport salohiyatini oshirishda muhim rol o'ynaydi [1].

Birinchidan, xorijiy kapital texnologik modernizatsiyani jadallashtiradi. Zamonaviy ishlab chiqarish liniyalari, raqamli boshqaruv tizimlari va avtomatlashtirilgan jarayonlar korxona xarajatlarini kamaytiradi hamda mahsulot sifatini oshiradi. J. Dunningning eklektik paradigmasiga ko'ra, investorlar o'z egalik va texnologik ustunliklarini qabul qiluvchi mamlakat bozoriga olib kiradi [2]. Natijada mahalliy kompaniyalar ilg'or tajribani o'zlashtirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Ikkinchidan, xorijiy investitsiyalar boshqaruv samaradorligini oshiradi. Korporativ boshqaruv standartlari, moliyaviy nazorat tizimi va strategik rejalashtirish mexanizmlari takomillashadi. Bu jarayon milliy kompaniyalarning ichki samaradorligini oshirib, ularni global bozorlarga chiqishga tayyorlaydi.

Uchinchidan, texnologik spillover effekti yuzaga keladi. OECD tadqiqotlariga ko'ra, xorijiy investitsiyalar mahalliy kompaniyalar innovatsion faolligini rag'batlantiradi [3]. Raqobat muhiti kuchaygani sari mahalliy korxonalar yangi mahsulotlar ishlab chiqishga va mehnat unumdorligini oshirishga intiladi.

To'rtinchidan, eksport salohiyati oshadi. Xorijiy investorlar xalqaro savdo tarmoqlariga ega bo'lganligi sababli, milliy kompaniyalar global qiymat zanjirlariga integratsiyalashadi. M. Porter nazariyasiga ko'ra, raqobat ustunligi innovatsiya va samaradorlikka asoslanadi [4]. Xorijiy kapital aynan shu omillarni mustahkamlaydi.

Shu bilan birga, investitsiyalarning tarkibi muhim ahamiyatga ega. Agar investitsiyalar asosan xomashyo sektoriga yo'naltirilsa, yuqori qo'shimcha qiymat

yaratilmaydi. Aksincha, qayta ishlash va yuqori texnologiyali tarmoqlarga yo'naltirilgan investitsiyalar barqaror raqobatbardoshlikni ta'minlaydi.

Makroiqtisodiy ko'rsatkichlar ham investitsiyalarning ijobiy ta'sirini tasdiqlaydi. YAIM o'sishi, asosiy kapitalga investitsiyalar hajmi va eksport dinamikasi o'zaro bog'liqdir. Biroq bu bog'liqlik avtomatik emas. Institutsional muhit, qonunchilik barqarorligi va moliyaviy infratuzilma hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Boshqa tomondan, xorijiy investitsiyalar bilan bog'liq xavf omillari ham mavjud. Birinchidan, foydaning repatriatsiyasi milliy iqtisodiyotdan kapital chiqib ketishiga olib kelishi mumkin. Ikkinchidan, strategik tarmoqlarda xorijiy kapital ulushining ortishi iqtisodiy xavfsizlik masalalarini keltirib chiqaradi. Uchinchidan, mahalliy kompaniyalar kuchli transmilliy korporatsiyalar bilan raqobatda qiyinchilikka duch kelishi ehtimoli mavjud.

Shu sababli investitsiya siyosati tanlab va ustuvor yo'nalishlarga asoslangan bo'lishi lozim. Soliq imtiyozlari, infratuzilma rivoji va huquqiy kafolatlar bilan bir qatorda, milliy manfaatlarni himoya qiluvchi mexanizmlar ham ishlab chiqilishi zarur.

Umuman olganda, xorijiy investitsiyalar milliy kompaniyalar raqobatbardoshligini oshirishning muhim vositasi bo'lib, ular kapital yetishmovchiligini bartaraf etadi, innovatsion rivojlanishni rag'batlantiradi va eksportni kengaytiradi. Biroq uzoq muddatli samaradorlik investitsiyalarning sifatiga va institutsional boshqaruv darajasiga bog'liq. Xorijiy investitsiyalarni jalb qilish samaradorligi bevosita institutsional muhit sifati bilan bog'liqdir. Jahon banki tadqiqotlariga ko'ra, investitsion jozibadorlik darajasi qonunchilik barqarorligi, mulk huquqining himoyasi va sud tizimining mustaqilligi bilan belgilanadi [1]. Demak, investitsiyalar oqimi faqat iqtisodiy ko'rsatkichlar emas, balki siyosiy-huquqiy omillar bilan ham chambarchas bog'liq.

Raqobatbardoshlikni oshirishda inson kapitalining roli ham muhimdir. Xorijiy investorlar ko'pincha malakali ishchi kuchi mavjud bo'lgan hududlarni tanlaydi.

Natijada, investitsiya jalb etilgan kompaniyalarda mehnat unumdorligi oshadi, xodimlarning kasbiy ko'nikmalari rivojlanadi va boshqaruv madaniyati takomillashadi. Bu jarayon uzoq muddatli iqtisodiy o'sishga xizmat qiladi.

Shuningdek, xorijiy investitsiyalar moliyaviy bozorlarga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Kapital oqimi bank tizimi likvidligini oshiradi, kredit resurslari hajmini kengaytiradi va korporativ moliya mexanizmlarini rivojlantiradi. Natijada, milliy kompaniyalar investitsion loyihalarni moliyalashtirish uchun kengroq imkoniyatlarga ega bo'ladi.

Biroq iqtisodiy nazariya shuni ko'rsatadiki, xorijiy kapitalning haddan tashqari ko'pligi mahalliy ishlab chiqaruvchilarni siqib chiqarishi mumkin. Porter ta'kidlaganidek, sog'lom raqobat innovatsiyani rag'batlantiradi, ammo nomutanosib ustunlik ichki bozorda disbalans keltirib chiqarishi ehtimoldan xoli emas [4]. Shu sababli davlat tomonidan oqilona tartibga solish mexanizmlari ishlab chiqilishi zarur.

Yana bir muhim masala — investitsiyalarning tarmoqlar kesimidagi taqsimotidir. Agar investitsiyalar yuqori qo'shimcha qiymat yaratuvchi sanoat tarmoqlariga yo'naltirilsa, iqtisodiyotning diversifikatsiyasi ta'minlanadi. OECD ma'lumotlariga ko'ra, innovatsion sektor va qayta ishlash sanoatiga yo'naltirilgan investitsiyalar uzoq muddatda barqarorroq iqtisodiy o'sish beradi [3].

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, xorijiy investitsiyalar milliy kompaniyalar raqobatbardoshligini oshirishning muhim strategik omilidir. Ular ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish, innovatsion faoliyatni kengaytirish va eksport salohiyatini oshirishga xizmat qiladi. Xorijiy kapital orqali zamonaviy boshqaruv tizimlari va texnologiyalar joriy etilishi mehnat unumdorligini oshirib, korxonalar samaradorligini kuchaytiradi.

Shu bilan birga, investitsiya siyosati muvozanatli va milliy manfaatlarga mos ravishda olib borilishi lozim. Faqat moliyaviy oqimni oshirish emas, balki investitsiyalarning tarmoq tarkibi, texnologik darajasi va innovatsion salohiyati ustuvor ahamiyat kasb etadi. Strategik tarmoqlarda nazoratni saqlash, foyda repatriatsiyasini muvozanatlash va mahalliy kompaniyalarni qo‘llab-quvvatlash mexanizmlari ishlab chiqilishi zarur.

Demak, xorijiy investitsiyalar samaradorligi ularni boshqarish sifati va iqtisodiy siyosatning uzoq muddatli strategiyasi bilan belgilanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. World Bank. World Development Report 2020: Trading for Development in the Age of Global Value Chains. – Washington, DC: World Bank, 2020. – 289 p.
2. Dunning J.H. The Eclectic Paradigm of International Production: A Restatement and Some Possible Extensions // Journal of International Business Studies. – 1988. – Vol. 19, No. 1. – P. 1–31.
3. OECD. Foreign Direct Investment for Development: Maximising Benefits, Minimising Costs. – Paris: OECD Publishing, 2002. – 186 p.
4. Porter M.E. The Competitive Advantage of Nations. – New York: Free Press, 1990. – 855 p.